

aqueix, eixament, negueix, això, daixò, daixonse, daixonar.

EIXABUC, pròpiament 'embolic, mal pas, confusió', d'on també 'cridòria', 'renyada violenta', mot afectiu propi de les Illes i del Migdia del Princ., provinent de l'àr. *šubúk* 'entortolligament, galimatias' (nom d'acció del verb *šabak* 'enredar-se, barrejar-se).

□ 1.^a doc.: Lluïll, *Contempl.*

Aquest sembla usar-lo ja en el sentit secundari: «moltes males ovelles veg, Sényer, qui no han paor d'exabucs ni de menasses» i en el verb «ells amen les riqueses --- e si los pobres lur pruxovolen l'almoyna, sempre són menassats e *exabucats* e desonrats», per bé que encara la combinació amb «desonrats» ('in-sultats escandalosament'), «paor», «pruxovolar» ('requerir amb urgència, pidolar porfidiosament') ens fa sentir que continuem dins l'òrbita de l'altercat (àr. *šabk*) i de la noció de repulsa amb escàndol. L'aparició següent és en un altre escriptor de terres novellament represes als moralistes mahometans, en Antoni Canals: «los qui novellament se convertexen a Déu deven ésser aconsolats ab paraules dolçes e suaus, car si hom los comensava *axebugar*, espaordits per la forta reprensió, tornarien als primés peccats» (*Carta de Sant Bernat a sa germana, CoDoACA XIII, 445 23*): de nou hi ha ací, tant o més que el reny o mera repressió (que ni el director espiritual, i més, cristià, no pot negligir, és clar), el ramblatge amb matís de cridòria, d'altercació, o bròfec torrent de retrets.

Així es nota també en un bon autor menorquí (observem «fílípica»): «per més que estava encantada de la ciència del seu marit, i en lo més secret l'admirava, li donava colque fílípica i més d'un *aixebuc* per ses anades a vila», Ruiz i Pablo (*Novelletes Men., IdOr., p. 22*). I és el significat que ha quedat vigent a Mallorca («reprensió, reprimenda», mall., *DAG., s. v. axe-; DFgra.*). Però el *D'Amen.* precisa més, dins el matís de l'excés, del desenfrè: «*axabuc*: grito desmedido, grande en exceso, grito desaforado; metaf. *arrambacje*, por sofrnadada» (Tarongí tradueix «crit desaforat, arrambadje»). Jo mateix vaig sentir *ššabúk* a Eivissa per a un crit (StMiquel de Balansat, 1963) i recordo que es tractava d'un crit incongruent, desaforat, en exabrupte.

Però sembla que on s'ha conservat millor el significat primitiu de l'ètimon és a la zona tarragonesa, car en efecte és a Valls i Tarragona on *AlcM* registra la pronúncia que dona, *šššabúk*, i ja el *DAG.* va registrar-hi la seva segona acc., que defineix «confusió, treball: *trobar-se en un axabuch*». Acc. que recordo haver llegit en una obra de Narcís Oller, que era de Valls, per bé que no podria trobar ara el passatge; però ens servirà l'obra del seu fill Joan Oller i Rabassa (car per més que aquest sigui ja barceloní ha continuat fidel a l'estil, lèxic i personalitat del seu pare):¹ «si abans --- era un autòmata que anava a cercar un metge perquè m'ho havien demanat, ara era un home que volia trobar-lo --- per poder anar a esperar --- aquella dona i dir-li com n'havia sortit de l'*aixe-*

buc» (*Qui presum fa fum*, 1954, p. 104).

És clara l'etimologia aràbiga, car l'arrel *šabak* és de l'àrab de tots els temps i de pertot: 'embolicar, enredar, intricar', 'barrejar confusament amb altres coses', 'pertorbar, entrar en altercats', ja documentada des dels lèxics orientals clàssics del Djauhari (a. 1002 d. C.) i el Firuzabadí: «immixit, inseruit rem unam alteri, perplexuit», «intricatus, perturbatus fuit (de rebus)» (Freytag); deu figurar també el verb *šabak* en el conte iraquí de les 1001 Nits, *L'Home i la Bèstia*, S. x d. C. (car el registra Dieterici però no Penrice) amb el sentit d'"entrellaçar" («verflechten»); com a transitiu, segons Lane (1497) «he made it commingled in its several parts, intricate, complicated, perplexed or confused, either properly, as when the object is a fabric --- or tropically as when the object is ideal». El nom d'acció, registrat per Freytag, és precisament *šubúk*, i amb l'article *aš-šubúk*, que dona una base fonètica irreprotxable per al cat. *aixebuc* o *eixabuc*. Fins la idea d'"altercat" és ja clàssica en àrab com sigui que Lane, fundant-se en l'autoritat del Zamašarí (a. 1144), dona per al nom d'acció (per bé que sigui vocalitzat *šabk*) «entering into contentions and altercations», ultra la de «mixing together a thing or things».

En les fonts aràbigues més vulgars, i en les de l'àrab occid., trobem tota mena de confirmacions: en el nostre *RMa.* «insilire» (que Dozy interpreta com «engager dans, impliquer, embarquer»), i la forma intensiva *šabbak* del mateix *RMa.* s'interpreta com a «prendre dans un rets, retenir» (recordem que el cat. *xàvega* és una xarxa i ve de la mateixa arrel, i que el cast. *tabique* surt de *tašbik*, infinitiu de *šabbak*); «*xábak*: empalagarse el molino», *PAlc.*; *šábaka* «pavellón de red para mosquitos» id.; «treillis» en Abenbatuta; «assemblage de barreaux, grillage, jalousie d'une fenêtre» (Boqtor, Hélot); a Algèria avui *šubúka* «galimatias» (Beaussier, que pot ser mer nom d'unitat del col·lectiu *šubúk* que prenem com a base), *šábak* «entrelacer, enchevêtrer; s'empêtrer --- compliquer, embrouiller», *šabak* «embarras, anicroche, embrouillement; affaire, querelle» (Beaussier, Boqtor); i vegeu-ne més encara en Dozy, *Suppl. I, 722-723*, cf. I, 742). És ben clar que de la idea de 'confusió, galimatias' es va passar per una banda a 'maldecap, embolic', i de 'altercat confús, baralla' a 'arrambatge violent, reny, cridòria'; cf. la història semàntica de *escàndol* partint del *σκάδαλος* bíblic.

Bé podem dir que no s'ha donat altra etimologia, si no és una vaguetat (i encara basada en accs. falses o secundàries) d'*AlcM*: «onomatopeia de la caiguda violenta de l'aigua, de l'esternut i del crit fort». Car pren per base una acc. «xàfec, pluja forta» que els ha donat el mateix col·laborador anònim que atribueix el mot a Girona: és a dir algú que localitzava erròniament, i evidentment no coneixia el mot sinó per referència indirecta mal recordada, amb vaga confusió individual amb el parònim *xàfec*; suposo que el mateix devia afegir (*AlcM*, § 1b) que també s'usava a Valls, a on atribueix un significat «broll violent d'un